

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Specialpedagogens uppdrag i skolans verksamhet för elever i förskoleklass till årskurs sex –

”man måste samtidigt sticka ut hakan och dra in den”

Anna Juhlin & Maria Alveflo

Allmänt utbildningsområde 3
Examensarbete LAU 370

Handledare: Pernilla Andersson Varga

Examinator: Staffan Stukát

Rapportnummer: VT08-2611-040

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Specialpedagogens uppdrag i skolans verksamhet för elever i förskoleklass till årskurs sex

Författare: Anna Juhlin & Maria Alveflo

Termin och år: VT 2008

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Pernilla Andersson Varga

Examinator: Staffan Stukát

Rapportnummer: VT08-2611-040

Nyckelord: Barn i behov av särskilt stöd, förskoleklass till årskurs sex, specialpedagogens uppdrag, specialpedagogik

Sammanfattning:

Vi har under vår utbildning mött en osäkerhet ute i verksamheterna vad det gäller specialpedagogens uppdrag. Vi har känt att gränsen mellan speciallärare och specialpedagoger har varit otydlig. Syftet med denna studie är därför att kartlägga specialpedagogens uppdrag i skolans verksamhet, i arbetet mot eleverna i förskoleklass till årskurs sex. Våra frågeställningar är:

- Vad säger det specialpedagogiska programmet på Göteborgs universitet om specialpedagogens uppdrag?
- Finns det några övergripande styrdokument som beskriver specialpedagogens uppdrag?
- Hur beskriver specialpedagogen sitt uppdrag i verksamheten?
- Hur använder sig rektorerna/skolledarna av den specialpedagogiska kompetensen?

Som metod har vi valt kvalitativ intervju då vi vill ha en djupare förståelse för specialpedagogens uppdrag i verksamheten. Vi har intervjuat sex specialpedagoger samt deras rektorer. Vi har kommit fram till att specialpedagogens uppdrag är mer omfattande än vad högskoleförordningens examensförordning för specialpedagoger uppger. En stor del av sin tid avsätter exempelvis specialpedagogen till specialpedagogisk undervisning. Detta examensarbete ger en kunskap om specialpedagogens uppdrag och vilken betydelse specialpedagogen har för hela skolans verksamhet för att uppfylla målet ”en skola för alla”.

Förord

Arbetet med vårt examensarbete har varit en berikande och lärorik process. Vi har haft ett mycket gott samarbete där vi känner att vi har inspirerat varandra och fört många intressanta och givande diskussioner.

Ett stort tack till alla specialpedagoger samt rektorer som har avsatt tid för intervju, utan er hade vi inte kunnat genomföra vårt examensarbete.

Vi vill tacka vår handledare Pernilla Andersson Varga för allt stöd vi har fått genom hela processen. Vi vill även tacka våra familjer för att ni har haft överseende med att vi inte har varit lika ”närvarande” som vi brukar. Vi vill framför allt tacka Maximilian Ramström som under processens gång har korrekturläst våra texter och varit som en ”levande uppslagsbok”.

Anna Juhlin
Maria Alveflo

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
2. SYFTE OCH PROBLEMFÖRMULERING	6
3. LITTERATURGENOMGÅNG	7
3.1 HISTORISKT PERSPEKTIV	7
3.2 SPECIALPEDAGOGIK	8
3.3 VAD ÄR SPECIALPEDAGOGIK OCH VEM ÄR SPECIALPEDAGOGIKEN TILL FÖR?	9
3.4 VAD ÄR NORMALITET?	9
4. STYRDOKUMENT OCH RIKTLINJER.....	10
4.1 SPECIALPEDAGOGISK PÅBYGGNADSUTBILDNING	10
4.2 HÖGSKOLEFÖRORDNINGENS EXAMENSFÖRORDNING FÖR SPECIALPEDAGOGER	10
4.3 GÖTEBORGS UNIVERSITETS UTBILDNINGSPLAN FÖR DET SPECIALPEDAGOGISKA PROGRAMMET	11
4.4 RIKTLINJER FRÅN VÄSTBUS.....	11
4.5 SPECIALPEDAGOGENS UPPDRAG ENLIGT VÄSTBUS	12
4.6 SPECIALPEDAGOGISKA INSTITUTET	12
5. METOD.....	13
5.1 DATAINSAMLINGSMETOD	13
5.2 URVAL	13
5.3 BORTFALL.....	14
5.4 GENOMFÖRANDE	14
5.5 DATABEARBETNING	14
5.6 TILLFÖRLITLIGHET	15
5.7 ETISKA ASPEKTER	15
6. RESULTATREDOVISNING	16
6.1 REDOVISNING AV INTERVJU MED SPECIALPEDAGOGER.....	16
6.1.1 Utbildning	16
6.1.2 Uppdragets form.....	18
6.1.3 Specialpedagogens förhållande till andra personalkategorier	21
6.1.4 Fortbildning	22
6.2 REDOVISNING AV INTERVJU MED SKOLLEDARE/REKTORER	23
6.2.1 Hur används den specialpedagogiska kompetensen	23
6.2.2 Specialpedagogens arbetsbeskrivning.....	24
6.2.3 Specialpedagogens förhållande till övriga personalkategorier	24
7. DISKUSSION.....	26
7.1 METODDISKUSSION	26
7.2 RESULTATDISKUSSION.....	27
7.2.1 Vad säger det specialpedagogiska programmet på Göteborgs universitet om specialpedagogens uppdrag?	27
7.2.2 Finns det några övergripande styrdokument som beskriver specialpedagogens uppdrag?	27
7.2.3 Hur beskriver specialpedagogen sitt uppdrag i verksamheten?	28
7.2.4 Hur använder sig rektorerna/skolledarna av den specialpedagogiska kompetensen?.....	29
7.3 SLUTSATSER	30
7.4 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	31
8. REFERENSER	32
BILAGA 1	34
BILAGA 2	35

1. Inledning

Under vår utbildning har vi stött på en allmän osäkerhet när det gäller att definiera specialpedagogens uppdrag i skolans verksamhet. Vi har mötts av flera uppfattningar vad det gäller specialpedagogens uppdrag, från att enbart arbeta med enskild undervisning eller att vara en "hjälp lärare" i klassen, till att specialpedagogen endast ses som en konsulterande part. Då bilden av specialpedagogens uppdrag skiljer sig stort känner vi en brist på kunskap om hur specialpedagogens uppdrag är utformat och vad denna yrkeskategori tillför verksamheten.

Vi vill därför med vårt examensarbete undersöka hur det specialpedagogiska uppdraget ser ut i skolans verksamhet från förskoleklass till årskurs sex. Vi har valt att avgränsa oss till dessa åldrar då vi i vår utbildning har inriktat oss mot de tidiga åldrarna. Vi vill undersöka hur det specialpedagogiska uppdraget är utformat i skolans verksamhet samt få en bild huruvida utformningen av uppdraget stämmer överens med utbildningsplanen för det specialpedagogiska programmet på Göteborgs universitet. Vi vill även undersöka om det finns några övergripande styrdokument eller riktlinjer för uppdraget.

Då en skola för alla skall kunna tillgodose alla elevers behov och stödja alla elevers lärande tror vi att specialpedagogens kompetens kan vara till stor hjälp för att nå målen i Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94). Vi tror även att specialpedagogen med en gedigen specialpedagogisk kompetens kan stödja oss i vår kommande yrkesroll och vårt kommande uppdrag.

2. Syfte och problemformulering

Syftet med denna studie är att kartlägga specialpedagogens uppdrag i skolans verksamhet, i arbetet mot elever i förskoleklass till årskurs sex.

- Vad säger det specialpedagogiska programmet på Göteborgs universitet om specialpedagogens uppdrag?
- Finns det några övergripande styrdokument som beskriver specialpedagogens uppdrag?
- Hur beskriver specialpedagogen sitt uppdrag i verksamheten?
- Hur använder sig rektorerna/skolledarna av den specialpedagogiska kompetensen?

3. Litteraturgenomgång

Under detta avsnitt kommer vi med hjälp av litteratur att belysa ämnet specialpedagogik i ett historiskt perspektiv. Vi kommer även att ta upp vad som ligger i begreppen specialpedagogik samt normalitet.

3.1 Historiskt perspektiv

Ämnet specialpedagogik har sedan början av 1900-talet studerats inom medicin och psykologi, men det var först under senare delen av 1900-talet som en kvalitativ forskning inom ämnena sociologi och pedagogik tillförde ämnet nya synsätt. Denna forskning har lagt grunden för specialpedagogiken som område (Vernersson, 2002).

Under 1930-talet var det utvecklingspsykologiska synsättet dominerande inom det specialpedagogiska området dvs. ”att varje individ genomgår en individuell utveckling men att det samtidigt finns en bestämd normal utveckling som en form av medelvärde för alla individer” (Vernersson, 2002, s. 13). Elever som inte föll inom normen placerades i olika hjälpklasser, där undervisningen byggde på ett enkelt språk och konkret material. Småskollärare och folkskollärare som ville undervisa i hjälpklasserna kunde gå en kortare kurs på ett par veckor. Från ett utvecklingspsykologiskt synsätt övergick man sedan till ett differentialpsykologiskt sätt att se på eleven. Elevernas skolgång anpassades efter funktionshindret och stort fokus låg på att utveckla elevernas svagheter (Vernersson, 2002).

Under 1950-talet dominerade det inlärningspsykologiska perspektivet. Man började nu se till de pedagogiska möjligheterna och man försökte kartlägga orsakerna till elevernas svårigheter (Maltén, 1985).

Under 1960-talet startades flera projekt som hade till syfte att fokusera på individens färdigheter och inlärningsförmåga. Man började även intressera sig för att utbilda lärare med specialpedagogisk kompetens och 1962 startade en ettårig speciallärarutbildning med tre inriktningar. Den första inriktningen ämnade utbilda lärare som skulle ingå i grundskolan eller särskolan. Den andra inriktningen avsåg utbilda hörsel- och talpedagoger samt den tredje inriktningen utbildade lärare för särskolans förskola och träningsklasser. Utbildningen fokuserade på diagnostisering av elever samt metoder för undervisning och anpassning av eleverna till samhället (Bladini, 1990 i Vernersson, 2002).

I slutet på 1970-talet influerade det ekologiska synsättet specialpedagogiken. Man såg nu inte till ”defekter” hos eleverna, utan till elevens hela sociala situation och miljö. Vikten av ett gott samarbete mellan hem och skola betonades (Andersson, 1986). Lgr 69 betonade vikten av att all undervisning i möjligaste mån skulle genomföras i klassen och den samordnade specialundervisningen startade i skolorna. De barn som tidigare hade

ingått i olika specialklasser skulle nu ingå i de vanliga klasserna med hjälp integrerad specialundervisning. Staten gav bidrag till olika kliniks, exempelvis läsklinik, där speciallärare utförde sitt arbete (Verneresson, 2002).

Under 1980-talet upphörde nästan helt undervisningen i specialklasser. Lgr 80 betonade vikten av ”en skola för alla” och nu ändrades speciallärarens roll drastiskt. Speciallärarna skulle nu ingå helt i arbetslaget som en resurs och speciallärare och andra lärare ansvarade tillsammans för att upprätta åtgärdsprogram. Man betonade även här vikten av ett samarbete mellan hem och skola samt att elevens hela situation skulle beaktas (Verneresson, 1998).

1988 upphörde speciallärarutbildningen och istället ställdes det krav på att alla som läste grundskollärarutbildningen skulle ha kompetens inom det specialpedagogiska ämnet, omfattande lägst 10 poäng. Denna satsning genomfördes dock ej på alla utbildningsorter (Verneresson, 2002).

1990 startade den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen. Utbildningen syftade till att skapa en yrkeskår som skulle vara rådgivande, konsultativ och handledande. Specialpedagogens arbetsuppgifter skulle endast innefatta en viss del av undervisning. Syftet med utbildningen var även att skapa en kompetens för att kunna leda forsknings- och utredningsarbete i skolan (Skolverket, 1998). Den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen fortgår samtidigt som speciallärarutbildningen åter införs under höstterminen 2008. Enligt Göteborgs universitets utbildningsplan (2007) för speciallärare har utbildningen som syfte att utbilda en yrkesgrupp som skall arbeta med elever i behov av särskilt stöd, då det förekommer svårigheter gällande språk-, skriv-, läs- eller matematikutveckling i förskoleklass, skola och vuxenutbildning.

3.2 Specialpedagogik

Då forskningen inte har en entydig precisering av specialpedagogik ses specialpedagogiken som en tvärvetenskaplig disciplin som är politiskt styrande (Specialpedagogiska institutet, SIT, u.å.). Enligt politiska förslag ska specialpedagogik erbjudas de elever som har svårigheter i inläringen och som faller utanför normalitetsbegreppet (Persson, 1992). Samhällsstrukturen visar vad som kategoriseras som normalt, och hur nutiden och framtiden ska se ut och vara för de människor som avviker från det ”normala”. Det visar sig också i skolan då samhällsstrukturen även infinner sig inom skolans ramar. På så sätt påverkas även specialpedagogiken (Persson, 1998). Då specialpedagogiken ses utifrån teoretiska perspektiv som har flera olika kunskapsfält har det varit svårt att definiera det centrala i specialpedagogiken. Här i Sverige har forskningen legat inom det medicinska, psykologiska, sociologiska och pedagogiska perspektivet i förhållande till varandra. Svårigheterna att definiera specialpedagogiken ligger även i att de som behöver specialpedagogik inte är en homogen grupp eftersom elever med funktionshinder av olika slag samt andra hinder utgör målgruppen för specialpedagogiken (Björck-Åkesson, 2008).

3.3 Vad är specialpedagogik och vem är specialpedagogiken till för?

Specialpedagogiken är till för elever, pedagoger och skolans organisation. Specialpedagogen har som uppgift att stötta arbetslag samt ansvara för att utforma åtgärdsprogram. De ska analysera barnens svårigheter och behov utifrån ett objektivt förhållningssätt för att hitta de bästa förutsättningar som skolan kan erbjuda eleven för fortsatt positiv utveckling. Specialpedagogiken skall med andra ord vara till hjälp då den allmänna pedagogiken inte är tillräcklig. (SOU 1996:63).

Då skolan ansvarar för att alla elever ska nå skolans mål behöver särskild uppmärksamhet ges till elever som har svårigheter att nå målen i rätt tid för utbildningen. Av den orsaken behöver skolans undervisning se olika ut för olika elever. Man ska i undervisningen ta hänsyn till varje elevs behov och förutsättningar (Lpo 94). Det specialpedagogiska uppdraget består till stor del av att organisera och finna former för fungerande situationer i skolans miljö och organisation. Då specialpedagogen besitter specialpedagogisk kunskap vill vi under nästa punkt ta upp normalitetsbegreppet samt belysa uppfattningen av den specialpedagogiska innebörden.

3.4 Vad är normalitet?

Normalitet beskrivs som önskad och värdefull vilket får som konsekvens att det eller den som räknas som avvikande med andra ord blir oönskad och mindre värd (Skolverket, 2002b). Normalitet kan även definieras utifrån samhällets normer vad som är normalt och vad som är avvikande (Tideman, Rosenqvist, Lansheim, Ranagården och Jacobsson, 2004). Persson (2001) menar att man genom tiderna ansett att det är personen i sig som kan vara avvikande på något specifikt sätt och frånga det normala. Vid sjukdom kan man fortfarande anses som normal om man i övrigt inte avviker från normen (Skolverket, 2002a). I Salamancadeklarationen framgår det däremot att normalitet är ”att alla skillnader människor emellan är normala” (Salamancadeklarationen, 2001, sid.23). Sociologen och professorn Per Koren Solvang som ingår i en tvärvetenskaplig forskargrupp ser på normalitet som ”något man kan ta för givet” (Palm, 2008, sid.30). Han menar att samhället förväntar sig något för att det ska förbli oproblematiskt. Människan har en strävan efter något, många söker den genomsnittliga, medelmåttliga levnadsstandarden för att känna sig normal. Även psykologen Monica Brun anser att man alltför sällan vågar sig på att frånga den förväntande normen. Därmed hindrar man att förverkliga sig själv och sina drömmar för att istället klassas som normal (Palm, 2008).

4. Styrdokument och riktlinjer

Här kommer vi att redogöra för vad olika instanser såsom exempelvis Specialpedagogiska institutet, samt Göteborgs universitet uppger vara specialpedagogens uppdrag.

4.1 Specialpedagogisk påbyggnadsutbildning

Det specialpedagogiska programmet är en påbyggnadsutbildning till lärarprogrammet. För att vara behörig att söka till programmet krävs att man har en examen som förskollärare, fritidspedagog eller lärare samt att man varit yrkesverksam i tre år efter avlagd examen. Specialpedagogiska programmet omfattar 90 högskolepoäng dvs. tre terminers heltidsstudier.

4.2 Högskoleförordningens examensförordning för specialpedagoger

Enligt högskoleförordningens examensförordning för specialpedagoger (högs.k.f. ex.f. f.s.p., u.å.) är målet för specialpedagogexamen att studenten ska förvärva en kunskap och ett kunnande för att självständigt kunna vara verksam som specialpedagog för barn och vuxna i behov av särskilt stöd inom samtliga verksamhetsområden i skolan. För att få en specialpedagogexamen krävs att studenten visar en fördjupad kunskap inom det specialpedagogiska området som vilar på en modern vetenskaplig grund och en förståelse för rådande forskningsresultat samt ett kunnande om relationen mellan teori och praktik.

När det gäller vilka färdigheter och förmågor som den examinerade specialpedagogen ska besitta, är förmågan till kritiskt tänkande oerhört viktig. Den blivande specialpedagogen skall efter avslutande studier kunna uppvisa en färdighet i att känna igen problemområden, analysera och delta i förebyggande verksamhet samt utföra utredningar och uppföljningar både på mikro- och makronivå. Den blivande specialpedagogen skall även kunna utarbeta åtgärdsprogram i samarbete med andra intressenter och ha förmågan att förbättra verksamheter i undervisningssfären. Följaktligen är det även av stor vikt att den blivande specialpedagogen ska kunna vara en kompetent och konsulterande part i dialogen med medarbetare, föräldrar och andra intressenter.

Andra viktiga egenskaper för den blivande specialpedagogen är att kunna uppvisa en rik kännedom om sig själv samt inneha en empatisk förmåga. Man skall även visa en skicklighet att kunna göra värderingar utifrån en vetenskaplig grund med särskilt fokus på de mänskliga rättigheterna och andra etiska perspektiv. Att förstå innebörden av samarbete och samverkan med andra involverade yrkesgrupper samt att förstå vikten av att fortsätta utveckla sin egen kompetens, är båda viktiga beståndsdelar i kraven för specialpedagogexamen.

För att uppnå en specialpedagogexamen skall även studenten utföra ett examensarbete inom området om minst 15 högskolepoäng.

4.3 Göteborgs universitets utbildningsplan för det specialpedagogiska programmet

Enligt Göteborgs universitets utbildningsplan för det specialpedagogiska programmet (2007), tar utbildningen sin utgångspunkt i ett interaktionistiskt perspektiv. Man menar att man utgår från ett individperspektiv där fokus riktas mot den enskilda individen och dess problematik som en följd av påverkande faktorer såsom funktionshinder. Man utgår också från ett samhällsperspektiv där funktionshindret ses som en konstruktion skapad av samhället och man vill därför ta hänsyn till en helhetssyn kring eleven i det pedagogiska sammanhanget. Detta synsätt stämmer även överens med svenska lagar och förordningar samt lagar och förordningar som är stiftade med övriga internationella konventioner. Enligt utbildningsplanen grundar sig uppdraget på högskoleförordningens examensförordning för specialpedagoger (u.å), se ovan.

4.4 Riktlinjer från Västbus

”Gemensamma riktlinjer för kommunerna och regionen i Västra Götaland om samverkan avseende barn och ungdom med sammansatt psykisk/psykiatrisk och social problematik kallas i vardagslag Västbus-riktlinjer” (2005). Riktlinjerna fastställdes enligt politiskt beslut år 2005 av Västra Götalandsregionen samt de tillhörande 49 kommunerna. Riktlinjerna skall följas av skola, elevhälsa, socialtjänst samt BUP i arbetet kring dessa elever i behov av extra stöd (Råd enligt Västbus riktlinjer, u.å.).

År 2006 tillsattes det en arbetsgrupp som antogs av regionstyrelsen i Västra Götaland och VästKoms (Västsvenska Kommunförbundets Samorganisation) styrelse med olika yrkeskategorier såsom enhetschef för BUP (barn och ungdomspsykiatri), rektor för specialpedagogiskt centrum, förvaltningschef för kultur- och utbildningsförvaltning, psykologchef, barnpsykiatriker, chef från stödenhet, överläkare från skolhälsovård och planeringsledare från stadskansliet i Göteborg. De har tillsammans utarbetat ett dokument med gemensamma råd enligt Västbus riktlinjer i arbetet kring barn och ungdomar i behov av särskilt stöd. Syftet är bl.a. att det inte ska behöva pågå parallella utredningsprocesser kring eleverna utan att det istället ska pågå en samverkan mellan de olika yrkeskategorierna på basnivå. I dokumentet råd enligt Västbus riktlinjer får olika yrkeskategorier inom elevhälsoteam förslag och uttalade uppdrag vad som gäller för varje yrkesprofession. Vid mer omfattande problematik kan specialiserad verksamhet gå in och stötta verksamheterna på basnivån (u.å.).

4.5 Specialpedagogens uppdrag enligt Västbus

I dokumentet råd enligt Västbus riktlinjer framhålls att specialpedagogen skall besitta större kunskaper än andra lärare då det gäller barn och ungas lärande i kombination med forskningsfältens medicinska, samhällsvetenskapliga, beteendevetenskapliga och språkvetenskapliga syn ska specialpedagogen ingå i elevhälsoteamet på skolan. Kompetensen ska komplettera övrig pedagogik då specialpedagogen även har en handledande och undervisande roll gentemot övriga pedagoger. Uppdraget innebär även att kartlägga, utreda och göra bedömningar kring verksamhet och elever samtidigt som specialpedagogen dessutom skall arbeta med att förebygga problem (u.å).

4.6 Specialpedagogiska institutet

”Specialpedagogiska institutet (SIT) är en rikstäckande myndighet för statens samlade stöd i specialpedagogiska frågor” (Specialpedagogiska institutet, u.å.). Enligt det specialpedagogiska institutet finns det ingen allmän beskrivning över specialpedagogens uppdrag utan varje kommun har till uppdrag att skapa en arbetsbeskrivning för specialpedagogerna i deras verksamheter. SIT uppger att man dock alltid kan utgå från utbildningsplanerna från de olika högskolorna och universiteten (SIT, frågor och svar, u.å.).

5. Metod

Under detta avsnitt kommer vi att redovisa hur vi har gått tillväga vad det gäller val av metod samt urval. Vi kommer även att redovisa hur vi har genomfört undersökningen samt hur vi har valt att presentera resultaten. Tillförlitlighet samt etiska aspekter kommer även att diskuteras.

5.1 Datainsamlingsmetod

Vi har valt att genomföra en kvalitativ undersökning med strukturerad intervju som metod. Den kvalitativa forskningsmetoden möjliggör förståelsen för de intervjuades kunskaper inom ämnet (Johansson, Svedner, 2001). Då syftet med denna studie är att kartlägga specialpedagogens uppdrag har vi valt att intervjua sex specialpedagoger samt deras rektorer. Den kvalitativa intervjuens syfte är att tolka svaren hos de intervjuade individerna för att skapa förståelse och kunskap genom personernas livsvärld (Kvale, 1997). Vi valde denna metod då vi ville inhämta en djupare kunskap inom ämnet samt kunna följa upp svaren och bemöta den intervjuade med följdfrågor vid oklarheter. En enkätundersökning hade troligtvis gett oss en bredare bild inom ämnet men det hade förmodligen inte gett oss någon djupare förståelse. Vid intervjuerna har vi valt att både anteckna samt göra bandupptagning. En kvalitativ intervju skall med fördel ljudupptas för att en rättvis sammanställning och analys skall kunna genomföras (Johansson, Svedner, 2001).

5.2 Urval

Vi har valt att intervjua specialpedagoger som arbetar i kommunala grundskolor för elever i förskoleklass till årskurs sex, från tre olika kommuner i Västra Götalandsregionen. Valet av kommuner och skolor har skett helt slumpmässigt. Kontakt med skolorna skedde via telefon. Vi kontaktade i första hand specialpedagogerna. Då vi hade bokat in tid för intervju med dem kontaktade vi därefter vederbörandes rektor för att boka in en intervjutid. Den första skolan vi kontaktade i en av kommunerna hade ingen specialpedagog anställd, däremot framkom det att den andra grundskolan i kommunen hade tre specialpedagoger i sin organisation. Dessa specialpedagoger ansvarade för var sitt arbetslag på skolan och vi valde därför att intervjua två specialpedagoger på samma skola. Vid kontakt med rektorerna vad det endast en som kunde avsätta tid för intervju, övriga rektorer önskade svara via e-post.

5.3 Bortfall

Bortfallet blev relativt stort vad det gäller intervjuer med rektorerna då två av fem ej har besvarat våra frågor. Möjliga orsaker till detta kan vara tidsbrist och stor arbetsbörda framför allt nu i slutet av vårterminen.

5.4 Genomförande

Utifrån vårt syfte med undersökningen formulerade vi frågeställningar till specialpedagoger samt rektorer. För att se om frågorna gav utförliga svar samt besvarade våra frågeställningar genomförde vi en pilotintervju med en oberoende specialpedagog (Johansson, Svedner, 2001). Efter pilotintervjun gjordes små justeringar av intervjufrågorna. Vid den första kontakten med specialpedagogerna och rektorerna presenterade vi oss och syftet med vårt examensarbete. Vi informerade om hur lång tid intervjun skulle ta samt att intervjun skulle komma att redovisas helt konfidentiellt (Johansson, Svedner, 2001). Vi frågade även om tillåtelse att spela in intervjun på band. Vid varje intervju informerade vi åter om konfidentialitet och frågade även åter igen om tillåtelse om bandupptagning av intervjun. Intervjuerna genomfördes helt enskilt i en lugn och ostörd miljö. Vid intervjutillfällena gjordes utöver bandupptagning även anteckningar för att viktig information inte skulle försvinna. Vid varje intervjutillfälle har vi blivit positivt bemötta och både specialpedagoger samt rektorer har visat intresse för vår studie.

Så snart som möjligt efter varje intervju sammanställde vi svaren vi inhämtat för att få med så många viktiga detaljer som möjligt. Därefter har samtliga intervjuer sammanställts i en resultatredovisning som tillsammans med vår litteraturgenomgång ligger till grund för vår analys och diskussion.

5.5 Databearbetning

Resultatredovisningen sker med utgångspunkt i våra intervjufrågor. Vi har valt att inte redovisa fråga efter fråga utan att redovisa svaren i olika teman. De namn på skolor, rektorer samt specialpedagoger som presenteras är helt och hållet fiktiva för att hålla konfidentialitet. Svaren från specialpedagogerna redovisas helt skilt ifrån svaren från rektorerna. Vid resultatredovisningen sammanpressas långa utlägg från intervjuerna till mer koncisa formuleringar vilket Kvale (1997) benämner som *meningskoncentrering* som är en av fem analysmetoder av intervjuer.

5.6 Tillförlitlighet

Vår studie är ej generaliserbar i hela riket då undersökningsmaterialet är relativt litet. Vi har valt att intervjua sex specialpedagoger i fem olika skolor från tre olika kommuner i Västra Götalandsregionen, samt deras rektorer. För att utvidga vår undersökning hade vi istället kunnat välja specialpedagoger från exempelvis sex olika kommuner.

Allt material har samlats in på liknande sätt, samt vid alla intervjuer har likadana frågor ställts. Frågorna har varit lättförståliga och heltäckande för vårt syfte och vi har inte uppfattat att vi har saknat någon fråga eller frågeområde.

Genom att både intervjua specialpedagoger samt deras arbetsledare får vi två perspektiv på specialpedagogens uppdrag i verksamheten och på så sätt en större tillförlitlighet.

5.7 Etiska aspekter

Både vid första kontakten samt vid inledningen av intervjun med specialpedagoger och rektorer informerade vi om att deltagandet i intervjun var helt frivillig samt att fullständig konfidentialitet råder (Kvale, 1997). Vi frågade även om tillåtelse att spela in intervjun på band och informerade om att denna upptagning endast skulle användas vid sammanställningen av intervjun och därefter raderas och inte användas i något annat syfte. Vid efterfrågan har de intervjuade även haft tillgång till sammanställningen av sin intervju för att därmed kunna påverka våra tolkningar av svaren (Kvale, 1997). Det var endast en av de intervjuade som efterfrågade detta.

6. Resultatredovisning

Som vi tidigare nämnt kommer resultatredovisningen att ske med utgångspunkt i våra intervjufrågor. Vi har valt att inte redovisa fråga för fråga utan vi redovisar svaren i olika teman. Specialpedagogernas respektive rektorernas svar redovisas separat.

6.1 Redovisning av intervju med specialpedagoger

6.1.1 Utbildning

Under denna punkt redovisas vilken grundutbildning specialpedagogerna har samt när de tog sin specialpedagogiska examen. Vi redovisar även här i vilken utsträckning specialpedagogerna anser att det specialpedagogiska programmet har förberett dem inför sin yrkesroll.

Annelie som arbetar på **Almkulleskolan** har en grundutbildning som mellanstadielärare och hon tog sin examen 1972. Annelie valde att läsa vidare till specialpedagog då hon ville pröva något nytt men ändå ta vara på sin erfarenhet och kunskap. Sin specialpedagogiska examen tog hon 2003. Därtill har hon även fördjupat sig i barns läs- och skrivutveckling. Annelie anser att den specialpedagogiska utbildningen innehåller för lite metod men att den fokuserar på ett positivt synsätt, d.v.s. att man tittar på vad eleven kan istället för att fokusera på problemen. Utbildningen innefattade mycket bra pedagogisk litteratur och hennes basgrupp och de diskussioner som där fördes gav henne ”otroligt mycket”. Hon betonar också att teorin inte alltid stämmer överens med praktiken.

Beata som arbetar på **Björnbergsskolan** tog sin lågstadieläraryxamen 1978. Beata kände sig färdig som klasslärare och ville profilera sig. Då läs-, skriv- och matematikutveckling låg henne varmt om hjärtat valde hon att läsa vidare till specialpedagog och hon tog sin examen 2005. Beata betonar även hon skillnaden mellan teori och praktik. Under utbildningen får man en bild av specialpedagogens uppdrag men när man kommer ut i verksamheten är behovet något helt annat. Lärarnas förväntningar stämmer inte överens med det specialpedagogiska uppdraget. De vill ha speciallärare som plockar ut eleverna från klassrummet, därmed blir uppdraget mer som en speciallärarens uppdrag. Det som hon upplevde var mest givande under utbildningen var delen som behandlade rollen som handledare. Denna del utökades till 15 poäng då Beata läste. Det som saknades under utbildningen var specifikt arbete riktat direkt mot eleven.

Catrin från **Citronträdsskolan** har en grundutbildning som förskollärare samt en 20 poängskurs inom ämnet specialpedagogik. Catrin arbetade som utbildad specialpedagog under ett par år och valde att läsa vidare till specialpedagog då hon alltid har varit intresserad av att hjälpa de barn som inte faller inom ramen. Hon tog sin

specialpedagogiska examen 2007. Catrin var nöjd med utbildningen men betonar ändå att hon saknade vissa delar. Hon anser dock att en utbildning inte helt kan förbereda en för det man kommer att stöta på i sin yrkesroll, utan att man lär sig genom praktisk erfarenhet.

Cecilia som också arbetar på **Citronträdsskolan** har även hon en grundutbildning som förskollärare. Hon tog sin förskollärarexamen 1992. Cecilia ville ha en utmaning i jobbet och då hon kände att hon hade en bred kunskap och mycket att ge valde hon att läsa vidare till specialpedagog. Cecilia tog specialpedagogexamen 2006. Cecilia anser att det specialpedagogiska programmet är teoretiskt och forskningsgrundande och att man genom detta har fått med sig verktyg för att förstå orsak och verkan i praktiken. Hon saknade dock metod men betonar att den kunskapen får man när man blir yrkesverksam.

Dorotea på **Daggdroppsskolan** tog sin småskollärarexamen 1967. Då hon alltid känt att hon velat ta hand om de elever som har det svårt var det naturligt för henne att läsa vidare till specialpedagog. Hon tog sin specialpedagogiska examen 1996 men är först denna termin anställd som specialpedagog. Dorotea betonar vikten av en fungerande basgrupp under utbildningen. Hon anser att det var genom de diskussioner som fördes i basgruppen som hon utvecklades allra mest.

Elin som arbetar på **Eklundsskolan** har en grundutbildning som småskollärare sedan 1969. Då hon arbetat som obehörig speciallärare i 14 år ville hon ha en examen som bevis på sin kompetens. Elin tog sin specialpedagogiska examen 1993. När Elin läste till specialpedagog hade utbildningen inte många år på nacken och hon uttrycker att utbildningen hade en del ”barnsjukdomar”. Då hon hade mångårig erfarenhet av läraryrket samt specialläraryrket kände hon att hon inte lärde sig så mycket nytt men att hon fick bekräftat det hon redan ansåg sig kunna. Hon betonar att ”mycket föll på plats”. Hon anser även att det borde ingå läsinläring i utbildningen då flera kurskamrater inte hade denna kunskap sedan innan.

Sammanfattning

Spridningen på specialpedagogernas grundutbildning varierar. Två har grundutbildning som förskollärare, tre är riktade mot det gamla lågstadiet och en har sin grundutbildning som mellanstadielärare. Åren då specialpedagogerna tog sin examen sträcker sig mellan 1993-2007. Flertalet har dock tagit sin examen under 2000-talet. Fyra av sex påtalar skillnaden mellan teori och praktik. Utbildningen benämns som teoretisk och forskningsgrundande. Tre av sex efterfrågade mer metod i sin utbildning. Två av sex betonar vikten av en välfungerande basgrupp under utbildningen då denna har haft stor betydelse för deras utveckling och lärande. En av de intervjuade anser att det borde ingå läsinläring i utbildningen.

6.1.2 Uppdragets form

Under denna punkt redovisas specialpedagogens position i organisationen. Här redovisas även specialpedagogens uppdrag i verksamheten samt vem som har definierat uppdraget och om det har förändrats över tid.

Annelie uppger att hon har en position mellan rektor och övriga personalkategorier. Hon ser sig själv som spindeln i nätet som är länken mellan elever, lärare och rektor. ”Man är lite grann den som har paraplyseende eller helikopterskeende på var barnen finns som behöver stöd och att man kan diskutera det med rektorn och kan bolla med henne”.

Annelie beskriver att det är hon som har den pedagogiska översikten. Hon beskriver att hon lägger ca 60-70 % av sin tid på specialundervisning mot elever. Hon arbetar med en elev intensivt under några veckor för att sedan följa upp eleven längre fram. Övrig tid fördelar Annelie mellan EHT (elevhälsoteam), pedagogiska utredningar, bedömningar samt handledning av lärarna och annan personal på skolan. Annelie beskriver vidare att hon finns med i årskurs ett under höstterminen samt i början av vårterminen för att kunna fånga upp elever och förebygga svårigheter. I årskurs två och tre arbetar hon med värdegrundsfrågor och kompisamtal tillsammans med klasslärarna. Annelie är även den på skolan som har kontakt med stödteamet på orten och utför förändringar gällande de pedagogiska delarna när en bedömning är gjord.

Annelie beskriver att hon har kunnat påverka sitt uppdrag mycket själv men att rektorn till viss del är med och styr. Hon har direktiv från rektorn att hennes tjänst skall innefatta handledning och specialundervisning, samt att specialpedagogen skall finnas med i EHT. Hon berättar även att hennes uppdrag har förändrats över tid då hon har fått mer erfarenhet och kunskap.

Beata beskriver sin position i organisationen som en mellanroll. Hon ser sig själv mitt emellan pedagoger och rektorn. Hon beskriver även att hon arbetar nära rektorn i ett team.

Beatas arbetstid fördelas genom 1/3 elevarbete, 1/3 handledning samt 1/3 övrigt arbete som exempelvis samverkan med rektor, elevvårdskonferenser, dokumentation, utformning av åtgärdsprogram, skolutveckling samt observationer. Hon har även samarbete med kommunens resursteam. Elevarbetet innefattar intensivträning med enskilda elever, exempelvis 30 minuters läsning per dag under fem till sex veckor. Beata tror på att arbeta förebyggande och lägger därför mycket av sin tid mot de yngre eleverna på skolan.

Beata uppger att hon tillsammans med rektorn definierat innehållet i sitt uppdrag. Hon säger även att hon lyssnar in önskemål från lärarna. Hon uppger att hon känner sig trygg i sin roll som specialpedagog då rektorn visar stort förtroende. Hon har fria händer men i slutändan är det rektorns beslut som gäller.

Beata anser att hennes uppdrag har förändrats över tid. I början var uppdraget mer likt speciallärarens, hon sågs som en person som skulle komma och ta med vissa elever från klassrummet. Hon känner nu att hon har utvecklats genom att bli mer tydlig i sitt specialpedagogiska uppdrag.

Catrin arbetar i ett team om tre specialpedagoger men ansvarar för ett ”ben”. Hon uppfattar att hennes position i verksamheten är nära rektorn men känner också att hon befinner sig i en mellanposition mellan rektor och övrig personal. Hon ansvarar för de pedagogiska frågor som uppstår medan rektorn ansvarar för personalfrågor.

Catrin lägger mycket fokus på eleverna i årskurs ett och ger stödinsatser för de barn som inte knäckt läskoden. Hur Catrin fördelar sin tid är mycket olika och behoven får styra. Hon beskriver dock att hon ”på ett ungefär” fördelar tiden enligt följande: 40 % handledning, 40 % undervisning och 20 % dokumentation. Utredningar går i ”sjök” och hon har ett nära samarbete med socialtjänst och Barn och ungdomspsykiatri. Catrin finns även med i samarbetet vid överlämningar från förskolan samt överlämningen till skolorna för de äldre eleverna. Catrin uppger att ”Västbus-riktlinjer” har gjort hennes uppdrag tydligare och hennes skola strävar efter att arbeta aktivt utifrån dokumentet. Catrin beskriver att hon själv har kunnat påverka sitt uppdrag men att rektorn ibland ger direktiv. Uppdraget har förändrats över tid då hon tidigare var mer inne i klasserna och stöttade upp och hon nu arbetar mer enskilt med de barn som är i behov av extra stöd.

Cecilia arbetar på samma skola som Catrin och ansvarar för ett av de andra ”benen”. Hon arbetar likaså i ett team om tre specialpedagoger. Hon uppfattar sin position någonstans mitemellan övrig personal och ledningen. Cecilia upplever att hon har mycket undervisning och anser att hon missar en viktig del av sitt uppdrag som är att arbeta för en bra verksamhet och ha ett ”helhetstänk”. När hon har specialundervisning riktar Cecilia sina insatser till specifika elever under kortare perioder, exempelvis för elever med lässvårigheter. ”Jag känner att vi arbetar mycket som speciallärare och det är inte riktigt vårt uppdrag”. Cecilia berättar att lärarna har förväntningar på att hennes insatser skall vara likt speciallärarens. Till nästa år anser hon att detta måste brytas genom att klargöra specialpedagogens roll mer tydligt. På så sätt kan hon gå in och handleda pedagogerna och därigenom berika verksamheten. På förmiddagarna mellan 8-13.20 är Cecilia ofta schemalagd i olika klasser, grupper eller med enskilda elever. Eftermiddagarna är till för möten med pedagoger och föräldrar, utvecklingssamtal, EHT, dokumentation samt kartläggning. Hon saknar dock regelbunden avsatt tid för handledning av skolans pedagoger, men jobbar för att detta skall utökas.

Cecilia upplever att hon har kunnat påverka mycket av sitt uppdrag själv samt att ledningen stöttar och står bakom henne. Cecilia anser att de inte fullt ut arbetar efter examensförordningen men att det är upp till dem själva att sätta gränser och tydliggöra sin yrkesroll. Cecilia anser att hennes uppdrag har förändrats över tid och att de nu är på väg åt rätt håll.

Dorotea beskriver sig själv som en nyckelperson som arbetar både nära rektor och lärare. Hon uppger att hennes uppdrag är att ta hand om de elever som behöver lite extra hjälp och stöd. Hon arbetar nära lärarna och planerar den dagliga undervisningen för specifika elever. När hon arbetar med enskilda elever går de för det mesta till något enskilt rum, ”många gånger behöver eleverna lugnet”. En del av hennes uppdrag är även att handleda övrig personal samt leda klasskonferenserna. Hon är även med vid EVK (elevvårdskonferenserna) samt skriver åtgärdsprogram tillsammans med ansvarig lärare.

Dorotea lägger största delen av sin tid på undervisning. Hon menar på att det inte finns utrymme för handledning av skolans pedagoger, men att detta görs vid sidan om, ibland till och med efter ordinarie arbetstid. Dorotea uppger att hon inte ingår i någon form av utvecklingsarbete.

Dorotea anger att det är rektorn som har definierat uppdraget men att hon har kunnat vara med och påverka utformningen. Hennes uppdrag har förändrats så att hon först var mycket mer inne i klasserna men att hon nu istället plockar ut enskilda elever då klassmiljöerna är väldigt oroliga och att det är svårt för eleverna att finna arbetsro. Hon poängterar att hon gör detta mot sin vilja men anser att denna form är den bästa för den enskilda eleven.

Elin beskriver att hon arbetar nära rektorn men kanske lite mer informellt. Rektor vill ha ett bollplank och ”handplockade” Elin för uppdraget. Hon känner att hon stöttar rektorn mer och mer. Elin arbetar i ett EHT tillsammans med psykolog, stödpedagog, skolsköterska och rektor. Hon upplever inte att hon bedriver någon form av handledning men hon upplever sig vara ett bollplank för lärarna. Elin lägger mycket av sin tid i årskurs ett. De första sex veckorna på höstterminen lägger hon all sin tid i denna årskurs. Hon testar då fonologisk medvetenhet, bokstavskänning samt matematikkunskaper hos eleverna. Hon observerar även alla barnen för att se det specifika i alla elever. Genom denna insats hoppas hon att kunna förebygga viss problematik genom att fånga upp eleverna redan från start. Hon arbetar även med grupper för elever som är i behov av konkret hjälp med arbetsrutiner och studieteknik samt gör utredningar vad det gäller läs- och skrivförståelse. Elin är även aktiv när det gäller skolutveckling. Hon har exempelvis lärargrupper där hon föreläser om dyslexi. Hon har även olika föredrag för vårdnadshavarna om exempelvis läsutveckling. Elin anser att det är svårt att beskriva hur hon fördelar sin arbetstid då det viktigaste för henne är att vara flexibel.

Elin har själv kunnat styra utformningen av sitt uppdrag och på så sätt har uppdraget förändrats i takt med verksamhetens behov. Elin anser att hon har stort förtroende från rektorn. Elin beskriver att en viktig del har varit att lyssna in lärarna för att ta reda på vilka behov som finns och sedan se vad hon som specialpedagog kan bidra med.

Sammanfattning

Fem av de sex specialpedagogerna nämner att de har en position mellan rektor och övriga kollegier. Den sjätte specialpedagogen ser sin position nära rektorn men att hon är ett bollplank för de övriga pedagogerna på skolan. Mycket av sin tid avsätter

specialpedagogerna till undervisning. Flertalet arbetar förebyggande genom att rikta mycket av sina insatser mot årskurs ett. Något de nämner som en viktig del av sitt uppdrag är att ansvara för pedagogiska frågor i organisationen. Samtliga av specialpedagogerna har en ledande roll i arbetet med elevhälsoteamet. Något alla nämner är att deras uppdrag som specialpedagoger har förändrats över tid i takt med egen utveckling samt verksamheternas förändrade behov. De beskriver att de till stor del kan påverka sitt uppdrag själva men att rektorn ibland ger direktiv.

6.1.3 Specialpedagogens förhållande till andra personalkategorier

Under denna punkt redovisas hur specialpedagogerna ser på sitt förhållande till övriga lärare samt rektor på skolan.

Annelie anser att hon har en bra relation till lärarna då de är tacksamma för hennes arbetsinsatser. En viktig del för att skapa en bra relation är förståelse och flexibilitet. Annelie uppger att rektor har ett stort förtroende för hennes kompetens och samarbetet mellan dem fungerar mycket väl. Dock tror Annelie att hennes timmar kommer att reduceras om det blir hårdare sparkrav, istället för att exempelvis göra klasserna större.

Beata beskriver sitt förhållande till övrig personal som mycket god och att detta är en förutsättning för ett bra samarbete. Hon känner att lärarna har ett stort förtroende för henne, de vet att Beata inte involverar rektorn i det de säger i förtroende. Beata anser att även rektorn har ett stort förtroende för henne och att hennes uppdrag blir mer tydligt definierat som specialpedagog och inte speciallärare.

Catrin anser att lärarna har ett förtroende för henne som specialpedagog då de ofta kommer för att få råd och stöd. Hon poängterar att det är viktigt att hela tiden föra en dialog med lärarna för att skapa ett gott samarbete. Catrin tror att de äldre lärarna mer ser henne som en speciallärare och att det därför är extra viktigt att definiera sitt uppdrag. Här ser hon direktiven från Västbus som en god hjälp. Catrin anser sig ha mandat från rektorn och att det specialpedagogiska teamet på skolan ses som problemlösare. Catrin upplever att hon har stort förtroende från rektorn.

Cecilia känner att hon har en bra kontakt med lärarna på skolan och att hon känner sig mycket välkommen i arbetslagen. Cecilia anser att rektor tycker att specialpedagogiska frågor är viktiga och att hon ses som en kanal i organisationen som öppnar upp till samarbete.

Dorotea beskriver sin specialpedagogiska roll som mycket uppskattad och efterfrågad av övriga lärare. Från rektorn känner hon ett stort förtroende då hennes tjänst denna termin har blivit prioriterad.

Elin beskriver att hon har en bra kontakt med hela kollegiet och att detta är en förutsättning för att hon skall kunna bedriva sin verksamhet. Hennes viktigaste egenskaper anser hon vara att lyssna in och vara flexibel. ”Man måste samtidigt sticka ut hakan och dra in den”. Hennes relation till rektorn beskriver hon som god och att hon har fria händer att utföra sitt uppdrag.

Sammanfattning

Samtliga av specialpedagogerna beskriver sin relation till övriga kollegier som bra och att detta är en förutsättning för att de skall kunna utföra sitt uppdrag. De beskriver även att de känner att de har rektorns förtroende.

6.1.4 Fortbildning

Under denna punkt redovisas vilka fortbildningsbehov specialpedagogerna anser att de har.

Annelie anser att man alltid är i behov av fortbildning. Det hon känner att hon är i behov av just nu är en kurs som behandlar barn med diagnoser. Hon skulle även vilja ha mer kunskap om läs- och skrivutveckling.

Då **Beata** är relativt nyexaminerad känner hon att hon inte har några fortbildningsbehov just nu, utan att hon vill förvalta de kunskaper hon har inhämtat de senaste åren.

Catrin anser även hon att hon är i behov av att landa i sin roll som specialpedagog innan hon inhämtar nya kunskaper.

Cecilia anser att hon är i behov av kompetensutveckling inom likabehandlingsplan och trygghetsgrupp. Hon tycker sig även ha behov av en matematikkurs som behandlar laborativ matematik.

Dorotea känner att hon i nuläget inte har några fortbildningsbehov då hon snart går i pension och därför vill fokusera på arbetet med eleverna.

Elin anser att man alltid är i behov av fortbildning. Hon poängterar att hon snart går i pension och anser då att skolan ska satsa på de yngre lärarna framför henne.

Sammanfattning

Då några av specialpedagogerna är relativt nyutexaminerade nämner de att de i nuläget vill landa i sin roll och förvalta de kunskaper de ha inhämtat. Även en av de som snart går i pension väljer att prioritera bort fortbildning och istället fokusera på sitt uppdrag. En av de andra specialpedagogerna nämner att hon har ett behov av fortbildning inom diagnoser samt läs- och skrivutveckling och en ser ett behov av fortbildning inom likabehandlingsplan, trygghetsgrupp samt laborativ matematik. En av de intervjuade anser att man alltid är i behov av fortbildning, men då hon snart går i pension tycker hon att skolan bör satsa på den yngre generationen av lärare.

6.2 Redovisning av intervju med skolledare/rektorer

Rektorerna från Eklundsskolan samt Almkulleskolan har ej haft möjlighet att bli intervjuade eller besvara frågorna via e-post. Vi har därför ett bortfall på två rektorer.

6.2.1 Hur används den specialpedagogiska kompetensen

Här redovisas svaren från rektorerna gällande hur de använder den specialpedagogiska kompetensen som finns i deras verksamhetsområde samt vad rektorerna ser som specialpedagogens viktigaste uppdrag.

Birgitta som är rektor på Björnbergsskolan beskriver att specialpedagogens arbetsuppgifter är att handleda lärarna på skolan, arbeta med specialläraruppgifter i klassrummet samt vara bollplank och stöd i elevvårdsarbetet tillsammans med henne själv. Birgitta anser att specialpedagogens viktigaste uppdrag är att utveckla och driva elevvårdsarbetet vidare.

Charlotta som är rektor på Citronträdsskolan använder specialpedagogerna som en resurs i elevhälsoteamet. Specialpedagogerna på skolan ingår i var sitt arbetslag och ansvarar tillsammans med övriga pedagoger för att upprätta en grovplanering, temaplanering, IUP (individuell utvecklingsplan), portfolio samt åtgärdsprogram vid behov. Specialpedagogerna har även regelbundna möten med skolledningen och ansvarar för alla pedagogiska frågor. Istället för att se fel hos eleverna har specialpedagogerna en förmåga att se till organisationen och vad som kan förändras i den. Charlotta nämner även att specialpedagogens uppdrag har blivit tydligare i och med "Västbus-riktlinjer". Charlotta anser att specialpedagogens viktigaste uppdrag är att vara ett bra komplement till rektorn genom att ge tydliga bilder hur det ser ut ute i verksamheten, "att de är lyhörda så att de ser och hör så mycket som möjligt". Dessutom anser Charlotta att det är viktigt att specialpedagogerna arbetar med värdegrundsfrågor och förhållningssätt samt skapar ett lärande i organisationen.

Doris som är rektor på Daggdroppsskolan använder den specialpedagogiska kompetens som finns i arbetet med de elever som har mycket speciella behov. Hon uttrycker att specialpedagogen mest arbetar ute i klassrummet tillsammans med ansvarig klasslärare.

Specialpedagogen är med och leder elevvårdsteamet samt deltar i EVK och klasskonferenser. Specialpedagogen skriver även åtgärdsprogram tillsammans med pedagogerna. Specialpedagogens viktigaste uppdrag är enligt Doris att vara en samarbetspartner för både rektor och pedagoger samt hjälpa till i utvecklingsarbetet för barn i behov av stöd.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis använder rektorerna den specialpedagogiska kompetensen till att leda elevvårdsarbetet samt att vara en samarbetspartner både till rektor och pedagoger. Specialpedagogen ansvarar för arbetet med elever i behov av stöd, både i det direkta arbetet med eleverna men också övergripande i hela organisationen.

6.2.2 Specialpedagogens arbetsbeskrivning

Här redovisas svaren om hur skolornas arbetsbeskrivning ser ut för specialpedagogen samt vem som har definierat denna.

Birgitta uppger att det inte finns någon konkret arbetsbeskrivning för verksamhetens specialpedagog, men beskriver att specialpedagogen i stora drag ska planera verksamheten genom att finnas till för de elever som behöver extra stöd. På så sätt kan hon stötta pedagogerna genom att välja lämpligt arbetsmaterial, elevplacering i klassrummet mm. Specialpedagogen skall även delta i elevhälsoteamets arbete samt vid klasskonferenser och utredningar.

Charlotta uppger att specialpedagogerna inte har någon specifik arbetsbeskrivning utan att organisationen styr uppdraget. Allmänna styrdokument, uppdrag från stadsdelsnämnden samt behoven i verksamheten definierar specialpedagogernas uppdrag.

Doris uppger att Daggropsskolan inte har någon specifik arbetsbeskrivning för specialpedagogens uppdrag.

Sammanfattning

Samtliga rektorer uppger att det inte finns någon specifik arbetsbeskrivning i deras organisation för specialpedagogen.

6.2.3 Specialpedagogens förhållande till övriga personalkategorier

Här redovisas rektorernas syn på specialpedagogens förhållande till de andra personalkategorierna på skolan.

Birgitta anser att specialpedagogen har ett gott förhållande till övriga personalkategorier på skolan då hon visar ödmjukhet och är lyhörd.

Charlotta uppger att specialpedagogerna har en klämd ställning mellan rektor och övriga pedagoger då de är samarbetsparter till båda parter. Hon uppger också att specialpedagogerna är ett bra komplement till rektorn då specialpedagogen har ett helikopterperspektiv i organisationen.

Doris anser att specialpedagogen får lite av en ensamroll på skolan då hon arbetar så nära rektorn och mer övergripande än andra lärare. Hon menar att det är viktigt att hålla isär personalärenden och elevärenden för att specialpedagogen inte skall komma i kläm.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis uppger rektorerna att specialpedagogen hamnar i en klämd ställning mellan rektor och övrig personal. Det är viktigt att hålla isär personal- och elevvårdsärenden och att specialpedagogen visar ödmjukhet och är lyhörd.

7. Diskussion

I detta avsnitt kommer vi att sammanställa, analysera och knyta ihop resultaten från vår studie till en helhet. Vi kommer även att diskutera vårt metodval och vilka för- respektive nackdelar metoden har haft. Slutligen kommer vi att diskutera vad vi utifrån denna studie kan ta med oss samt vilken betydelse specialpedagogens uppdrag har för oss i vår blivande yrkesroll som lärare mot tidiga åldrar. Vi kommer även under detta avsnitt belysa förslag till fortsatt forskning.

7.1 Metoddiskussion

Vi anser att vi har gjort ett lämpligt val när vi valde en kvalitativ intervju som metod. Genom att intervjua specialpedagoger och rektorer samt studera litteratur, styrdokument och riktlinjer, har vi fått svar på våra frågeställningar och därmed uppfyllt syftet med vårt examensarbete.

Genom att möta specialpedagogerna samt en av rektorerna har vi haft möjlighet att läsa mellan raderna, då vi har kunnat se kroppsspråk och vilka värderingar som läggs i orden. I det direkta mötet har vi även kunnat ställa följdfrågor samt upprepa frågorna vid behov. Nackdelar med en kvalitativ intervju som metod kan vara att de intervjuade ger de svar de tror förväntas av dem (Kvale, 1997). Eftersom vi genomförde intervjuerna tillsammans, har vi också kunnat diskutera hur vi har uppfattat svaren på frågorna. Vi var till en början oroliga för att bandspelaren skulle vara ett hinder under intervjun, men kände snart att den inte blev hämmande för vare sig intervjupersonerna eller oss. Genom bandupptagningen kunde vi i lugn och ro efter intervjun sammanställa informationen utifrån både inspelningen samt anteckningarna. Vi kände även att vi har kunnat ge en mer korrekt sammanställning av intervjun med hjälp av bandupptagningen. Vi upplever att vi har fått svar på de frågor vi har efterfrågat, både från den rektor vi har mött personligen och de rektorerna vi har fått svar ifrån via e-post. Vi känner dock att det personliga mötet skapade en förståelse och djupare bild av rektorernas syn på specialpedagogens uppdrag samt hur kompetensen nyttjas i organisationen. Johansson och Svedner (2001) påtalar att den kvalitativa undersökningsmetoden öppnar upp och möjliggör förståelse för kunskap. En enkätundersökning hade troligtvis gett oss en bredare bild, men dock inte så djupgående. Om vi hade valt att intervjua fler specialpedagoger och rektorer hade vi ökat tillförlitligheten. Vi anser dock att det antal intervjuer vi har gjort svarar på våra frågeställningar och uppfyllt vårt syfte. Däremot kan man inte utifrån vår studie generalisera hur det specialpedagogiska uppdraget ser ut i hela riket. Dock kan man genom studien få en inblick hur det specialpedagogiska uppdraget är utformat i skolans verksamhet.

7.2 Resultatdiskussion

7.2.1 Vad säger det specialpedagogiska programmet på Göteborgs universitet om specialpedagogens uppdrag?

Enligt Göteborgs universitets utbildningsplan för det specialpedagogiska programmet (2007) grundar sig specialpedagogens uppdrag på högskoleförordningens examensförordning. Examensförordningen uppger att specialpedagogen skall inneha fördjupade kunskaper inom det specialpedagogiska fältet, samt kunna belysa problemområdet och utveckla verksamheten i positiv anda, både i organisationer samt vid samarbetet med andra instanser. En viktig del i det specialpedagogiska uppdraget är att vara den konsulterande parten gentemot medarbetare, föräldrar och andra intressenter. Specialpedagogens uppdrag är även att upprätta åtgärdsprogram tillsammans med andra parter (Högsk.f. ex.f. f.s.p., u.å)

Vi upplever examensförordningen som otydlig vad det gäller definitionen av specialpedagogens uppdrag. Den belyser mer färdigheter och förmågor hos specialpedagogen än uppdraget i sig. Vi anser att ett tydligare dokument skulle underlätta för de skolor som inte har förmågan att klargöra specialpedagogens roll på egen hand. En av våra intervjupersoner uppger att det ligger på henne att tydliggöra sin egen roll och att hon successivt har fört in det specialpedagogiska uppdraget i sin organisation. Vi upplever genom intervjuerna med specialpedagogerna att de känner förväntningar från lärarna på skolan att deras uppdrag bör vara likt speciallärares. Vi tror att en större tydlighet gällande alla yrkeskategoriers uppdrag kan underlätta och förbättra skolans verksamhet.

7.2.2 Finns det några övergripande styrdokument som beskriver specialpedagogens uppdrag?

Både det Specialpedagogiska institutet (SIT, frågor och svar, u.å) samt Göteborgs universitets utbildningsplan för det specialpedagogiska programmet (2007) hänvisar till högskoleförordningens examensförordning för specialpedagoger. Det som ytterligare har framkommit i vår studie är riktlinjerna från Västbus. Detta dokument är det dock endast en av specialpedagogerna samt en av rektorerna som nämner. Det är endast på Citronträdsskolan man nämner att man aktivt strävar efter att arbeta utifrån riktlinjerna. Vår slutsats blir att dokumentet inte är allmänt känt. Den specialpedagog på Citronträdsskolan som nämnde ”Västbus riktlinjer” uppgav att de nyligen hade tagit del av riktlinjerna. En möjlig förklaring kan vara att riktlinjerna ännu är okända på grund av att det tar tid att sprida nya dokument och riktlinjer. Västbus riktlinjer innefattar inte enbart skolans verksamhet, utan även andra instansers uppdrag i arbetet med målgruppen (Råd enligt Västbus riktlinjer, u.å.). Det kan också vara så att Citronträdsskolans kommun samarbetar väl med andra instanser och även dessa har tagit del av dokumentet och att de tillsammans driver utvecklingen framåt.

Vid en jämförelse mellan examensförordningen för specialpedagoger och Västbus riktlinjer, framgår likheterna tydligt mellan skrifterna. Vi anser att Västbus riktlinjer i viss mån har gjort en förkortning av specialpedagogernas examensförordning. Då Västbus riktlinjer har förtydligat olika yrkesgruppers kompetenser, tror vi att specialpedagogernas profession stärks (Råd enligt Västbus riktlinjer, u.å.).

7.2.3 Hur beskriver specialpedagogen sitt uppdrag i verksamheten?

Något som de intervjuade specialpedagogerna påtalar är skillnaden mellan teori och praktik. Det tolkar vi som att utbildningsplanen för det specialpedagogiska programmet inte speglar behovet i verksamheten fullt ut och därmed inte beskriver specialpedagogens uppdrag i verksamheten. Då behoven i verksamheterna ständigt förändras samt att specialpedagogerna känner sig säkrare i sin yrkesroll upplever specialpedagogerna att deras uppdrag har förändrats över tid.

Den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen syftade från början till att skapa en yrkeskår som skulle vara rådgivande, konsultativ samt handledande och endast innefatta en viss del av undervisning (Skolverket, 1998). De intervjuade specialpedagogerna nämner dock att de avsätter mycket av sin tid till undervisning, vilket inte överensstämmer med den ursprungliga tanken med den nya yrkesgruppen. Eventuellt kan det bero på att verksamheten både har behov av speciallärare samt specialpedagoger. Då speciallärarutbildningen inte har funnits under flera år, kanske specialpedagogen får täcka även behovet av speciallärare. Specialpedagogerna beskriver dock att en viktig del av deras uppdrag är att ha en ledande roll i elevhälsoteamet samt ansvara för övergripande pedagogiska frågor i organisationen.

Specialpedagogerna beskriver att de riktar mycket av sina insatser mot årskurs ett, då de genom att arbeta förebyggande kan utveckla verksamheten efter behov, samt fånga upp de elever som kan tänkas vara i behov av särskilt stöd innan större problematik har uppstått. De beskriver vidare att de vid undervisningstillfällena ofta går i väg med den elev som är i behov av särskilt stöd, då en del av problematiken ligger i klassrumsmiljön som ofta är orolig och det är då svårt för eleverna att finna arbetsro. De nämns dock att den individuella undervisningen i enskilt rum sker mot specialpedagogens vilja, men att man måste se till vad som är bäst för den enskilda eleven och att det i vissa fall är exkludering. De beskriver dock att de inte regelbundet tar ut eleven ur klassen, utan istället arbetar intensivare under några veckors tid med exempelvis läsinläring.

Samtliga specialpedagoger beskriver att en viktig del av deras uppdrag är att vara inkännande, flexibel, tydlig samt verka för att en god dialog skapas. Ett gott samarbete samt ett förtroende från övriga pedagoger samt skollädaingen är en förutsättning för att de skall kunna bedriva sin verksamhet. Detta är viktiga delar som tydligt nämns i examensförordningen (Högsk.f. ex.f. f.s.p., u.å.). Vi anser att Elin, en av specialpedagogerna, sammanfattar det hela på ett bra sätt genom att säga: ”*Man måste samtidigt sticka ut hakan och dra in den*”.

Utifrån specialpedagogernas svar kan vi tolka att specialpedagogerna bedriver viss handledning med andra lärare men att denna del inte har högsta prioritet. Det nämns till och med att handledning vid vissa tillfällen sker utanför ordinarie arbetstid. Detta tolkar vi som att behovet av strukturerad handledning finns men att tiden inte alltid räcker till då andra delar har högre prioritet.

Specialpedagogerna nämner att de har en position mellan rektor och övriga pedagoger och att de har en handledande funktion i form av stödjande samtal med pedagogerna, både då det gäller metod och miljöns utformning. De nämner även att de tillsammans med rektorn diskuterar verksamheten i stort för att ge stöd i pedagogiska frågor.

Specialpedagogerna uppger att de själva har ett stort mandat att definiera sitt uppdrag och att rektorn endast ger vissa direktiv. De nämner dock att det är rektorn som har det övergripande ansvaret och därmed rätten att definiera. En av specialpedagogerna nämner att specialpedagogens uppdrag har blivit mer tydligt tack vare Västbus riktlinjer, då riktlinjerna specificerar olika yrkeskategoriers ansvarsområden i arbetet med barn- och ungdomar i behov av särskilt stöd. Som vi nämnt tidigare anger Västbus riktlinjer att specialpedagogens uppdrag är att komplettera övrig pedagogik, handleda övriga pedagoger, kartlägga, utreda, bedöma verksamheten samt arbeta förebyggande (Råd enligt Västbus riktlinjer, u.å). Detta stämmer överens med vad specialpedagogerna uppger är deras uppdrag. Dock upplever vi att specialpedagogerna avsätter mer tid till undervisning än vad styrdokument och riktlinjer anger.

7.2.4 Hur använder sig rektorerna/skolledarna av den specialpedagogiska kompetensen?

Något som vi tycker är anmärkningsvärt är att det inte finns någon dokumenterad arbetsbeskrivning för specialpedagogerna på de skolor där vi gjort intervjuer med rektorerna. Som vi nämnt tidigare upplever vi att specialpedagogens uppdrag inte är tydligt definierat. En arbetsbeskrivning kanske skulle hjälpa till att klargöra uppdragets utformning för alla parter. Dock kanske det är en fördel att inte tydligt definiera uppdraget i och med att behoven i organisationen förändras över tid.

Rektorerna uppger att den specialpedagogiska kompetensen används för att leda elevvårdsarbetet. Då specialpedagogerna tydligt ser helhetsbilden i verksamheten beskriver rektorerna att en viktig del i uppdraget är att vara en samarbetspartner både till rektor och till pedagoger. I arbetet med elever i behov av särskilt stöd har specialpedagogen det övergripande ansvaret både på individ- och organisationsnivå.

7.3 Slutsatser

Det som har framgått under denna studie är att Göteborgs universitets utbildningsplan för specialpedagoger samt Västbus riktlinjer vilar på högskoleförordningens examensförordning för specialpedagoger. Specialpedagogiska institutet hänvisar även de till examensförordningen. Examensförordningen påtalar att specialpedagogen skall arbeta övergripande, konsulterande, handledande samt förebyggande.

Under intervjuerna med specialpedagoger samt rektorer har det framkommit att specialpedagogens uppdrag i verksamheten till stor del speglar examensförordningen. Dock ser vi att specialpedagogen beskriver sitt uppdrag som mycket mer omfattande. Mycket av sin tid lägger specialpedagogen på enskild undervisning med elever i behov av särskilt stöd. Den betoning på handledning som examensförordningen belyser som en viktig del av uppdraget upplever vi inte får det utrymme som specialpedagogerna hade önskat då andra behov tar stor plats. Vår slutsats av detta är att behovet av både speciallärare och specialpedagoger finns ute i verksamheten, men att specialpedagogen idag till stor del får tillgodose både behovet av specialpedagoger och speciallärare. Hade det funnits både speciallärare och specialpedagoger i verksamheten hade kanske handledning fått en större plats. Regelbunden handledning på schemat för samtliga lärare anser vi hade gynnat verksamheten och varit en del av kvalitetssäkringen. Vi hoppas dock att specialpedagogens uppdrag skall bli mer tydligt då yrkesgruppen speciallärare åter har införts som profession på högskolorna och universiteten. Vi ser även att Västbus riktlinjer tydliggör specialpedagogens uppdrag och hoppas på att riktlinjerna inom snar framtid kommer att befästa i skolans organisationer.

Genom denna studie har vi som blivande lärare uppmärksammat behovet av specialpedagoger ute på fältet. Då det kommer att vila ett stort ansvar på oss när vi blir yrkesverksamma lärare kan vi ibland känna en oro inför att uppfylla målet ”en skola för alla”. Här ser vi specialpedagogen som ett stort stöd, framför allt i det direkta arbetet med eleverna men också mer övergripande, exempelvis vad det gäller utformningen av den pedagogiska miljön samt utformning av individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram. Då vi genom att genomföra denna studie har fått kunskap om specialpedagogens kompetens och uppdrag i verksamheten kan vi som lärare på ett bättre sätt förvalta denna resurs.

Vi hoppas att vi i vår framtida yrkesroll som lärare kommer att hamna i en organisation som har prioriterat specialpedagogen som en profession på skolan. Om så ej är fallet har vi nu fått kunskap om specialpedagogens betydelse för verksamheten och kan därmed förespråka vikten av specialpedagogens roll.

7.4 Förslag till fortsatt forskning

Denna studies syfte var att kartlägga specialpedagogens uppdrag i skolans verksamhet, i arbetet mot eleverna i förskolan till årskurs sex. Fortsättningsvis upplever vi det som intressant att undersöka om specialpedagogens uppdrag överrensstämmer med lärarnas förväntningar och upplevda behov.

Vidare skulle det även vara intressant att genomföra samma form av studie mot förskolan samt de äldre åldrarna i grundskolan samt gymnasiet.

8. Referenser

Andersson, B-E. (1986). *Utvecklingsekologi*. Lund: Studentlitteratur.

Björck – Åkesson, E. (2008). ”Kunskapsfrukt utan KÄRNA”. *Pedagogiska magasinet*. Nr. 2 maj. Sid. 32-35.

Göteborgs universitets utbildningsplan för speciallärare, (2007).

http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1085/1085691_Utbildningsplan_specalarar_progr_070911.pdf

Hämtat 2008-05-19

Göteborgs universitets utbildningsplan för det specialpedagogiska programmet, (2007).

http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1085/1085672_Utbildningsplan_specpedprogr_070810.pdf

Hämtat 2008-04-15

Högskoleförordningens examensförordning för specialpedagoger, (u.å).

http://web2.hsv.se/publikationer/lagar_regler/hogskoleforordningen/hogskoleforordningen_b2.shtml

Hämtat 2008-04-15

Johansson, B. & Svedberg, P-O. (2001). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsförlaget.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Maltén, A. (1985). *Specialpedagogiken och arbetslaget*. Malmö: Gleerups.

Palm, M. (2008). ”Specialpedagogik”. *Pedagogiska magasinet*. Nr. 2 maj. Sid. 27-30.

Persson, B. (1992). *Specialpedagogiken i praktiken – en fallstudie*. Göteborgs universitet. Institutionen för pedagogik. br. 1997:136.

Persson, B. (1998). *Den motsägelsefulla specialpedagogiken – motiveringar, genomförande och konsekvenser*. Göteborg universitet. Institutionen för specialpedagogik. Specialpedagogiska rapporter, nr. 11. November 1998.

Persson, B. (2001). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber AB.

Råd enligt Västbus riktlinjer, (u.å).

http://epi.vgregion.se/upload/vastus/rad_Vastbus_utskrift.pdf

Hämtat: 2008-04-16

- Skolverket (1998). *Elever i behov av särskilt stöd*. Stockholm: Liber Distribution.
- Skolverket (2002a). *Att arbeta med särskilt stöd – några perspektiv*. Stockholm: Liber Distribution.
- Skolverket (2002b). *Att bedöma eller döma*. Stockholm: Liber Distribution.
- SOU 1996:63. *Ett behov av att möta alla elever*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Specialpedagogiska institutet, (u.å).
<http://www.sit.se>
Hämtat 2008-05-23
- Specialpedagogiska institutet, frågor och svar, (u.å).
http://faq.sit.se/public/view_question_pub.aspx?questionID=2205
http://faq.sit.se/public/view_question_pub.aspx?questionID=2769
Hämtat 2008-05-09
- Tideman, M., Rosenqvist, J., Lansheim, B., Ranagården, L. & Jacobsson, K. (2004). *Den stora utmaningen. Om att se olikhet som en resurs i skolan*. Halmstad: Högskolan i Halmstad & Malmö högskola.
- UNESCO (2001). *Salamanca deklARATIONEN och Salamanca +5*. nr. 1/2001. Svenska Unescorådets skriftserie. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
Utbildningsdepartementet. Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94. Stockholm: Skolverket och CE Fritzes AB.
- Vernersson, I-L. (1998). *Vad gjorde speciallärarna egentligen?* Linköpings universitet: Skapande Rapport nr. 1998:33.
- Vernersson, I-L (2002). *Specialpedagogik i ett inkluderande perspektiv*. Malmö: Studentlitteratur.
- Västbus riktlinjer, (2005).
<http://epi.vgregion.se/vgrtemplates/start.aspx?id=5743>
Hämtat 2008-04-16

Bilaga 1

Intervjufrågor till specialpedagoger

1. Vad har du för grundutbildning?
2. Hur kom det sig att du valde att läsa vidare till specialpedagog?
3. När tog du din specialpedagogiska examen?
4. Hur upplever du att det specialpedagogiska programmet har förberett dig inför din yrkesroll som specialpedagog?
5. Var finns du som specialpedagog i organisationen?
6. Hur ser ditt specialpedagogiska uppdrag ut på din skola?
7. Vem har definierat uppdraget och på vilket sätt har du kunnat vara med och påverka innehållet?
8. Har ditt uppdrag som specialpedagog förändrats över tid?
9. Hur fördelar du din arbetstid under en normal vecka när det gäller: utveckling, handledning, utredning, undervisning?
10. Hur ser du på ditt förhållande som specialpedagog till de andra personalkategorierna på skolan?
11. Hur vill du beskriva skolledningens syn på ditt uppdrag (möjligheter och hinder)?
12. Vilka fortbildningsbehov känner du att du har?

Bilaga 2

Intervjufrågor till rektorer/skolledare

1. Hur använder du dig av den specialpedagogiska kompetens som finns i ditt verksamhetsområde?
2. Hur vill du beskriva specialpedagogens viktigaste uppdrag?
3. Hur ser arbetsbeskrivningen ut för den/de specialpedagog/specialpedagoger du har anställt i ditt område och hur har ni kommit fram till denna definition?
4. Hur ser du på specialpedagogens förhållande till de andra personalkategorier på skolan?